

Médea (na jedálničku)...

Divadlo až do vašej obývačky

z a h r a n i č n á s c é n a

S mapkou v ruke sa pomaly približujeme k Ulici Lopeho de Vega v Madride. Vstupujeme do neznámeho obytného komplexu a s neistým pocitom pomaly stúpame secesným schodiskom. Je zvláštne klopať na dvere neznámeho človeka, no dnešný večer sľubuje skutočne unikátny divadelný zážitok. Už vo dverách nás s milým úsmevom víta Esther Freixa. Ako správna hostiteľka nás pokojne usadí v rozľahlej obývačke a ozrejní nám plán dnešného večera. Najskôr nám predvedie prvú a tretiu časť jej scénického návrhu a po krátkej prestávke bude nasledovať spoločné posedenie spojené s diskusiou.

Pomaly sa nechávame unášať tajomnou atmosférou. Nie sú tu ťažké červené závesy ani reflektory, ktoré zhasnú, aby naznačili začiatok predstavenia. Napriek tomu publikum v očkávaní stíchna a vzápätí sa zjaví éterická Esther. Zahalená v ťažkom ružovom rúchu a s porcelánovou bábikou v ruke si pomaly sadne na masívnu drevenú lavicu – jediný scénický element priestoru. Pomaly začne pohmkávať chlácholivú melódiu uspávanky, z ktorej mrazí až do špiku kostí. Médea sa vynára z rúcha ako motýľ z kukly...

Esther Freixa je absolventkou barcelonského Institut del Teatre, kde vyštudovala gestické herectvo. Po ukončení školy pokračovala výskumom fyzického divadla v umeleckej rezidencii CRAP v blízkosti Barcelony. V roku 2007 sa spolu s dramaturgom Tonim Cotsom začala zaoberať mýtickou postavou Médey, spoločne si kládli otázky týkajúce sa mýtu, ale aj prítomnosti tela ako takého a jeho výpovede na scéne, pričom čerpali zo všetkých dostupných zdrojov – od Euripida cez Piera Paola Pasoliniho a jeho film s Mariou Callas až po Larsa von Triera. Kľúčovým sa ale stalo literárne prepracovanie Heineera Müllera, ktorého text po značných úpravách nadobudol inscenovaný tvar korešpondujúci so zámerom performerky. Dominantným sa stáva

moment intimity a fyzickosti. Ženské telo, ktoré je schopné priviesť na svet nový život, no rovnako ho aj zahubiť. Esther Freixa prepája mužskú krutosť v žene a zbabelosť v mužovi. Dotýka sa stierania rozdielov medzi pohlaviami, čím otvára jednu z aktuálnych tém dnešnej spoločnosti. Zároveň poukazuje na prirodzenú ženskosť a túžbu, utrpenie a samotu, radosť a hlavne bolesť.

Tvorivá dvojica sa od klasiky posunula až k existencialistickému výkladu ženy a bytia. Antický mýtus ako ho poznáme predstavuje len odrazový mostík k výslednému dramatickému tvaru, kde hrá hlavnú úlohu telo. Dlhé obdobie výskumu vyústilo k scénickému návrhu, ktorý pracuje s fyzickosťou a intimitou v tesnej blízkosti k divákovi – Médea a publikum, samotná Esther a jej diváci. Emócie prechádzajú raz smerom od nej k divákovi, a inokedy od divákov k nej. Pričom sa na javisku nachádza iba „jedno súčasné telo“, ako hovorí Esther Freixa: „A tak toto telo, ktoré sa nachádza v centre diania, prijíma všetky tieto pohľady, ktoré nie sú ani moje, ani Toniho, ani Müllera, Pasoliniho či Triera, ale tie, ktoré patria ľuďom. Myslím, že tu sa získava hĺbka, ktorá ani tak nemení formu, ale skôr naberá váhu. Je to dôsledok plynutia času. Hrať a hrať, stále sa

nanovo podeliť s novými ľuďmi. A tiež dialóg, ktorý sprostredkúva najintímnejšie pocity Médey. Pretože bez toho, aby sme sa takto priblížili divákovi, ostali by sme skôr len pri tom, že niekto niečo vidí a potom už len povie dovidenia! Tu je to tak trochu naopak. Je to viac – práca s prázdnom. Aj preto je dialóg spôsobom, ktorým sa dá inscenácia naplňať. Naplňať túto prázdnotu.“

Výsledný tvar scénického návrhu obsahuje štyri samostatné časti s vlastnou dramaturgiou a posolstvom. Prvá je intímnym pohľadom na ženu ako takú cez postavu Medei. Takýto pohľad preniká až k samotnej podstate, pričom neobsahuje nijaký vonkajší rušivý element. „Je to ako vstúpiť do čírej intimity postavy, vnímať jej pocity, vnemy, osudovosť, je to ona sama ... so sebou. Médea. Aký má vzťah k sebe a k svojim túžbam.“ Druhá časť zahŕňa súčasný pohľad na ženskosť, telo a spoločnosť, na moc muža. Približuje ženskú silu zvädzania a očarenia. Ako hovorí samotná Esther: „Veď zvädzanie je totálne bosoráctvo...“. Tretia je akýmsi vstupom na posvätné až archaické miesto, kde sa nenachádza toľko konštrukcií ohľadne ženy a muža, ide skôr o samotnú existenciu. „Preto obsahuje prvky deformácie, ruší sa tvár, telo sa zakrýva tak, aby nebolo jasné, či je to muž alebo žena, nie je to

jasné ani podľa pohybu, dokonca môže ísť aj o zviera...“. No a posledná, štvrtá časť sa venuje smrti. Pretože v mýte o Médei jej je až príliš veľa. Rozoberá vzťah k tomuto momentu ako k bodu zlomu, premeny... V priebehu každého predstavenia Esther predvádza vždy dve časti. Na poslednom, štvrtom diele pracovala rok a pol, je najmladší, a aj preto má k nemu ona sama momentálne najbližší vzťah. „Možno aj preto, že mi tak trochu chýbal, mám teraz veľkú chuť prezentovať ho. Zároveň ale otvára obzory, ktoré ma v tejto chvíli osobne veľmi zaujímajú.“ Estherina *Médea (na jedálničku)* sa vyvíja a obohacuje s každým ďalším predstavením. Scénický návrh – projekt je až doteraz v neustálom procese vývoja, vlastne rovnako ako názory na ženu vo všeobecnosti.

**Ach, moja malička,
chcem ťa vytrhnúť zo svojho srdca.
Mäso môjho tela, moja pamäť...**

... od antiky po dnešok ...

Barbarská princezná a mocná čarodejníca Médea v mene lásky neváhala zradiť otca a zabiť brata. Neskôr sa vlastnému manželovi pomstí krvou svojich detí. Medea predstavuje momenty materstva až po hranicu šialenstva. Je to žena, ktorá pre fatálnu lásku obetovala všetko vrátane vlastnej krajiny, aby sa potom dočkala potupnej zrady. Element vysťahovalectva, ktorý tento mýtus obsahuje, je v dnešných časoch viac ako aktuálny. Mocná Médea sa premenila na utečenkyňu. Sila, ktorú mala a vďaka ktorej ju v jej rodnej zemi rešpektovali, jej v inej krajine nijak nepomôže. Je odkázaná na tulácky život a svojho muža – lásona.

Esther si dlhými vlasmi zakrýva tvár, nie je jasné, či predstavuje ženu alebo muža, zreteľne je vidieť len zúfalosť pohybu, utrpenie... zrazu sa mení na akési monštrum, otvára priestor by-

Médea (1. časť)

foto: S. Nicolau

tosti, ktorá nemá pohlavie, ale má dušu a cit. Potupená femme fatale prechádza od postavenia princeznej k tuláčke dlhú cestu.

**Vráť mi moju krv z tvojich žíl,
vráť do môjho brucha tvoje
vnútornosti...**

... materstvo, práca s objektom ...

Použitie porcelánovej bábiky ako jediného funkčného objektu inscenácie s mytologickou tematikou pomerne prekvapuje. Freixa však neskôr vysvetlila, že nad týmto objektom ani chvíľu nepochybovala – bábika, ktorú dostala ako malá, ju sprevádza celé detstvo. Dokonalé kučery a slamený klobúčik s plastovými kvetinkami sú pre performerku symbolom nedosiahnuteľnej dokonalosti. Bábika zároveň predstavuje symbol materstva. Môžeme polemizovať o estetike, jej funkčnosti je však neodškriepiteľná. Esther predstavuje moment pôrodu, moment medzi bolesťou, utrpením a zároveň radosťou. Chvíľa prvého vzhliadnutia svetla, vydýchnutie pre matku a prvý nádech pre dieťa. Toto silné puto sa Médea pokúša násilím pretrhnúť a napriek tomu je to nemožné. Bábika je priviazaná k jej bokom, napriek jej vôli. Bábika je ale nositeľom viacerých interpretácií – môže predstavovať Médeinu dcéru, ale aj ju samu. Neschopná pohybu, neschopná vykročiť smerom vpred, kým nespáli všetko, čo nosí na chrbte. Vie, že touto deštruktíou zničí predovšetkým samu seba, napriek tomu nevidí iné riešenie.

**Keby som len ostala zvieraťom,
ktorým som bývala,
kým ma jeden muž nepremenil
v ženu...**

... diskusia a diváci ...

Esther dohrá tretiu a prvú časť, ktoré sú na jedálničku divadelného večera, a po krátkej prestávke sa vracia, aby si vypočula reakcie publika. Vyzýva prítomných, aby sa jej zdôverili s akýmikoľvek pocitmi, ktoré v nich jej návrh vyvolal. V obyčajke premenenej na divadelnú sálu nastane hrobové ticho. Napriek tomu, že sa naše pocity dajú len ťažko pomenovať, zhodujeme sa v tom, že sa cítime svojím spôsobom zasiahnutí. Esther sa dotkla niečoho bytostne prirodzeného, ukrytého niekde hlboko v nás. Medzinárodná skupinka prítomných zahŕňa divadelníka z Talianska, dve zrelé panie z Francúzska, Angličana žijúceho v Katalánsku a jednu Slovenku. S pohárom vína a chuťou čerstvého hrozna sa postupne rozbieha konverzácia, ktorá približuje rozdielne interpretácie a obrazy na základe životných skúseností. Francúzsky súhlasia s Estherinou interpretáciou v zmysle ostrého kontrastu s Euripidovým originálom, ktorý mýtus okorenil silnou dávkou mizogynie. Mladá matka sa zameriava na moment pôrodu a zrodenie nového života, Talian ostro kritizuje použitie porcelánovej bábiky. Hlavná hrdinka počúva, vysvetľuje, diskutuje a necháva sa unášať pocitmi svojich divákov. V tomto momente sa zrazu prepája Esther a Médea, mýtus a realita, herec a divák, divadlo a realita... Tu sa reálne končí Estherina montáž a emócie postupne dostávajú tvar a meno. Performerka sa vnorila do temných vôd myslenia zradenej ženy. Prenikla hlboko do jej podstaty – tam, kde z nej zostala len holá ľudská bytosť – a tak ju pomohla odhaliť v celej zložitosti jej tragického príbehu.

**Chcem zlomiť ľudskosť na dve časti
a žiť v prázdne, ktoré zostane medzi
tým.**

... smrť ako premena ...

Médea provokuje a dráždi. Dotýka sa podstaty ženy a zároveň ju predstavuje v jej démonickéj podobe, vyvoláva veľa otáznikov a evokuje silné obrazy s použitím absolútneho minima divadelných prostriedkov. Veľmi nenápadne, no o to nástojčivejšie sa dotýka aj obrazu dnešného muža. Naráža na problém vysťahovalectva a nejstej budúcnosti, na stratu vlastnej identity a hodnoty v prostredí zmenených zemepisných a kultúrnych podmienok, no a rovnako na stratu viery v samého seba... Je treba podotknúť, že Médein príbeh by sa tu bez hlbších poznatkov hľadal len veľmi ťažko. Ide skôr o akúsi emóciu a pocit, všadeprítomnú ťažobu krvavého hriechu, ktorá sprevádza všetko, čo je s našou hrdinkou spojené. Zároveň je tu Esther, ktorá predstavuje Médeu, a jej fyzická prítomnosť je neodškriepiteľná. Estherina Médea v sebe po všetkých hriechoch nanovo hľadá svoju ženskú podstatu, hľadá zlom, ktorý prichádza po vykonanej smrti. „Ako napísal Müller: „A zvyšok je poézia.“ Je to ako vstúpiť do toho zvyšku. Všetko sa premieňa a ona vstupuje. Vstupuje presne tam, kde už je iba pozostatok. To, čo ostalo po smrti, po premene... Do zvyškov svojich spomienok, svojho tela a existencie, toho, čo jej po tom všetkom zostalo...“.

MÁRIA KAROĽOVÁ
bábkoherečka a divadelná publicistka

**Výskum a tvorba: Esther Freixa i Ráfols,
Toni Cots**
Hrá: Esther Freixa i RáfolsProjekt
vytvorený v rezidencii CRA'P – tvorivé
postupy a umelecký výskum